

SIMPOZIJ »GIBANJE — 100 LET SOCIALDEMOKRACIJE V AVSTRIJI«

Dunaj 20.—22. aprila 1989

Ustanovitev avstrijske socialdemokratske stranke pred sto leti, ki se je zgodila na tako imenovanem združitvenem kongresu v Hainfeldu v Spodnji Avstriji na prelomu let 1888/89, je za naše sosede seveda pomembna obletnica, pomembna pa je tudi za vse nasledstvene države, torej tudi za nas Slovence, saj je takrat prišlo naše delavsko gibanje v sklop novoustanovljene stranke, ki je kmalu zaslovela po svoji dobri organiziranosti, politični moči in ne nazadnje po dejstvu, da je bila edina vsedržavna stranka v cislitvanskem delu habsburške monarhije. Med številnimi prireditvami, ki so se v ta namen odvijale v Avstriji v vsem letu 1989, nas z zgodovinskega vidika zanimajo predvsem strokovne. Tu naj omenim številne nove publikacije na to temo, veliko in odmevno razstavo na Dunaju in slednjič še simpozij, o katerem nameravam poročati, ki pa ni bil edini na to temo, ampak le največji, in je tudi po tematiki zajel najširši aspekt problemov.

Simpozij na Dunaju sta priredila Dr. Karl Renner Institut z Dunaja in Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, ki prireja že dvajset let tudi vsakoletne konference zgodovinarjev delavskega gibanja v Linzu. Rennerjev inštitut je nudil udeležencem tudi celotno oskrbo, predavanja so bila v njegovi predavalnici, vse na zelo visokem hotelskem nivoju, čeprav že na robu edinega avstrijskega vele mesta. Prijavljenih je bilo kar 54 referentov iz desetih držav (obeh Nemčij, Velike Britanije, CSSR, Poljske, Madžarske, Italije, Švedske, Jugoslavije in Avstrije), ki so bili razdeljeni v tri sekcije: prva je obravnavala čas 1867—1918, druga prvo republiko in obdobje anšlusa, tretja pa avstrijsko socialno demokracijo v drugi republici.

Uvodni referent bi moral biti namestnik šefa avstrijske socialnodemokratske stranke Karel Blecha, ki je prav dan ali dva pred začetkom simpozija zaradi znane afere Lucona moral odstopiti s svojega položaja v stranki. Prav zanimivo je bilo ugotoviti, kdo bo imel govor, ki naj bi govoril ne samo s slovesno intonacijo ob stoletnici ter uspehih stranke v tem času, ampak tudi o perspektivah stranke v bodoče, kar je bilo še zlasti zanimivo pričakovati glede na nekaj bolečih udarcev, ki jih je SPÖ doživela v zadnjem času, veliko tudi na račun afere Lucona. Slavnostni govornik je bil nato prof. Ewald Novotny, eden pripadnikov levega krila v vodstvu stranke, ki pa je očitno moral sestaviti govor v zadnjem hipu, in je bila to bolj kratka priložnostna pozdravna beseda kot pa kaj več. Zelo je bodlo v oči dejstvo, da je bilo poslušalstva zelo malo, takorekoč nobenega uradnega vidnega predstavnika stranke (če izvzamem staro damo stranke dr. Herto Firnberg, ki je za zgodovino vedno imela veliko posluha in zanimanja) in tudi medijsko je simpozij minil povsem neopazno; poročila so izšla šele v naslednjem tednu. Za tak simpozij, ob takšni priložnosti in ob tako številni mednarodni udeležbi je tudi povsem nenavadno, da nas ni sprejel ne župan, ne stranka, ne dežela ali zveza. Tako je simpozij potekal le v poslušanju in diskusijah udeležencev samih.

Podpisani sem sodeloval v prvi sekciji, ki je bila najbolj mednarodna in tudi najbolj obilna z referati. Prebranih je bilo kar 21 referatov, pet pa jih je odpadlo. V drugi sekciji je bilo šestnajst referatov, v tretji pa sedemnajst. Vse tri sekcije so zasedale istočasno in tako je bilo mogoče slediti le eni, zato bo tudi moje poročilo posvečeno le prvi, v kateri sem sodeloval.

Herbert Steiner se je v svojem referatu omejil na čas do Hainfelda in po pravici opozoril, da je avstrijsko delavsko gibanje vsaj dvajset let starejše, saj je letošnja stoletnica nekako potisnila ob stran dogajanje in delavsko gibanje od 1867 do 1889, čeprav je bilo že tedaj razvito v vsej monarhiji in se je na neudorflskem kongresu 1874 tudi že imenovalo socialno demokratska stranka. Tudi program in problemi so tedaj identični s poznejšim razdobjem. Gerhard Meissl se je ukvarjal s strokovnim gibanjem 1850—1918 in je opozoril predvsem na tri komplekse v razvoju: na hiter razvoj industrijskega sistema z znanim avstrijskim zamujanjem in regionalnimi in branžnimi odstopanji, na razvoj političnega sistema in demokratizacije, nastanek socialno-pravne regulacije ob še obstoječi konservativno-fevdalni vladajoči tradiciji ter na vzpon socialdemokratske stranke s svojim marksističnim programom na eni strani ter z etatiščno usmeritvijo in reformskimi modeli modernizacije na drugi strani.

Johann Brazda je govoril o združnem gibanju med delavstvom v istem času in opozoril na uspehe in neuspehe, ki jih je doživljalo združno organiziranje med malimi obrtniki, na deželi med kmeti in posebej v mestih ob čedalje večji potrebi po gradnji delavskih stanovanj, kjer so se prvi večji uspehi pokazali šele v prvi republici. Karl Uecker, ki je napisal obsežno monografijo o volitvah in socialnih demokracijah v času monarhije, se je tudi v svojem referatu o socialni demokraciji v boju za demokratske pravice največ pomudil prav pri volilnih sistemih in kako se je socialna demokracija borila za splošno volilno pravico. Alfred Pfabigan je očrtal ideološki profil avstrijske socialne demokracije, Severin Heinrich odnos med meščanskim in

delavskim pojmovanjem javnega življenja, Gerald **Sprenqnael** oblike vodenja političnega boja. Rudolf **Ardelt** se je zadržal na obdobju vlade Bienerttha in Stürgkha, ko je bila socialna demokracija v defenzivi, Berthold **Unfried** pa je ocenil zadržanje socialnih demokratov med prvo svetovno vojno. O vlogi in pomenu žensk v socialni demokraciji v Avstriji je govorila Gabriella **Hauch**, Wolfgang **Maderthaner** pa je orisal razvoj socialnodemokratskih organizacij. O vprašanju, kako so socialni demokrati skušali napraviti svoje gibanje za masovno, je govoril Helge **Zoitl**. Vsi ti referenti so bili Avstrijci, sami predstavniki mlajše generacije zgodovinarjev (razen Steinerja), ki so probleme postavljali v novi luči, zanimivo in prodorno, vendar pa manj na podlagi novega gradiva, ampak bolj na drugačnem vrednotenju že publiciranega. Res pa je, da so bila marsikatera vprašanja doslej manj obravnavana ali pa sploh ne.

Po teh referatih so sledili prispevki o povezavah avstrijske socialne demokracije z drugimi narodi ali državami. Najprej je Hans **Momsen** (ZRN) govoril o nacionalnem vprašanju in socialni demokraciji, kjer je zastopal svoje že poznane teze, saj, kot je sam dejal, se zdaj ne ukvarja več s to problematiko. Hans Jochen **Steinberg** (ZRN) se je ustavil pri nekaterih vidikih sodelovanja in odnosa med nemško in avstrijsko socialno demokracijo in to z vodstvenimi strukturami. Odnos med dunajskim strankinim vodstvom ter posameznimi nacijami je bil sploh motto tega kompleksa vprašanj in to problematiko je organizator tudi sugeriral referentom, Cvetka **Knapič-Krhen** se je v svojem referatu pomudila le pri izhajanju Radniškega glasnika v Zagrebu, kjer je postavila zanimivo tezo, naj bi bil denar zanj pritekal tudi od ostanka denarja za slovenski list *Novi čas*, ki je bil 1889 prepovedan. Moj prispevek je obravnaval odnose med JSDS in dunajsko centralo v vsem obdobju, torej od začetkov delavskega gibanja 1868 do 1918. Razmerje med avstrijskim nemškim in češkim delavskim gibanjem je bilo v monarhiji odločilne važnosti. Na to je opozoril v svojem referatu tudi Jan **Galandauer** (ČSSR), ki je menil, da med obema ni prišlo do razkola zaradi političnih, ideoloških ali psiholoških razlik, pač pa zaradi odnosa do Avstrije kot državne sistema, ker so se v nemško govorečem delu stranke okrepile vsenemške tendence in razmišljanja o velikonemškem razpletu nacionalnega vprašanja v dvojni monarhiji. Drugi Čeh Zdenek **Solle** pa je v svojem referatu opisal odnose vodilnih čeških socialnih demokratov Nemeca, Hybeša, Šmerala do Adlerja in Kautskyja. Zelo zanimiva so bila razglabljanja Felixa **Tycha** (Poljska) o osebnosti Ignaca Daszynskega, medtem ko je Dieter **Fricke** (NDR) orisal odnos avstrijskih socialnih demokratov do Augusta Bebla. Žal so manjkali referati Enza Colottija, Lajoša Varge in Jana Myslinskega o odnosih dunajskega strankinega vodstva do italijanskega, madžarskega in ukrajinskega delavskega gibanja.

V obeh drugih sekcijah so bili, vsaj po tematiki sodeč, tudi številni zanimivi referati, ki so obravnavali problem socialnopolitičnih reform, specifične avstromarksizma, komunalnih gradenj, delavske kulture, anšlusa, odporniškega gibanja, socialnodemokratske emigracije, pa zunanjo politiko druge republike, volitve od 1945 do 1989, ekonomsko krizo, SPÖ v novih socialnih pogojih in do vizij nadaljnjega razvoja in trenutnega razpوتا. Vsi referati bodo objavljeni v celoti in bodo verjetno izšli že v začetku prihodnjega leta.

Franc Rozman